

After Artsakh had joined to Russia the imperial government pursued a policy to eliminate the clan of Meliks, which had disastrous consequences for the Armenians of the region.

Armenians of Artsakh lost not only the possibility of the restoration of Statehood but also the guiding power.

The last fragments of Armenian Statehood were irreversibly destroyed.

The representatives of the nobility who lived with the country's and the people's concerns left the arena.

ԱՐՑԱԽԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ АРЦАХСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

1(25) 2012

ՀՏԴ. 371.31:940.53(479.243)

Պատմության դասավանդման մեթոդիկա

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ ԱՐՑԱԽԱՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅԱՆ
ԴՐՎԱԳՆԵՐԸ (ԿՈՒՐՍԿԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՈՒՄ ՕՐԻՆԱԿՈՎ) 9-րդ ԴԱՍԱՐԱՆՑԻՆԵՐԻ
ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

Ա.Ա.Կապյան

Ավելի քան 67 տարի է անցել Հայրենական մեծ պատերազմի ավարտից, սակայն այդ դաժան պատերազմի հետևանքները և արհավիրքները մարդկության հիշողությունից չի անհետանում: Չի մոռացվի այն, որովհետև այդ հրեշավոր պատերազմը խլեց միլիոնավոր մարդկանց կյանք և ամայացրեց ու ավերեց մի շարք երկրներ:

Պատմությունը հարուստ է բազմաթիվ ու բազմապիսի պատերազմներով, որոնցից յուրաքանչյուրն անկրկնելի է, ինքնատիպ թե իր յուրահատկությամբ, թե ծավալման ընթացքով ու մասշտաբներով, թե իր հետևանքներով: Այս առումով Հայրենական մեծ պատերազմը, որպես երկրորդ համաշխարհային պատերազմի էական ու անբաժանելի բաղկացուցիչ մաս, իր նշանակությամբ ու հետևանքներով աննախադեպ երևույթ էր ժողովուրդների ու ազգերի բազմամյա տարեգրության մեջ:

Յուրաքանչյուր առարկա, հատկապես պատմությունը, աշակերտների հայրենասիրության ոգով դաստիարակելու հնարավորություն է տալիս: Միանգամայն ակնհայտ է, որ այս խնդիրների իրականացման գործում կարևորագույն տեղ պետք է ունենա «Հայոց պատմության» դասընթացի ուսումնասիրությունը:

Հայրենական մեծ պատերազմի թեման 9-րդ դասարանում անցնելու ժամանակ ուսուցիչը պետք է աշակերտների մեջ սեր և նվիրվածություն արթնացնի հայրենիքի, իր ժողովրդի նկատմամբ:

Այդ առումով անչափ կարևոր է Հայրենական մեծ պատերազմում արցախահայության դրվագների ներկայացումը: Ուսուցիչը պետք է հանգամանորեն պատմի ֆաշիստական Գերմանիայի՝ ԽՍՀՄ վրա ուխտադրժորեն 1941թ. հունիսի 22-ին հարձակվելու հանգամանքները:

Հայրենիքի ազատության և անկախության համար ոտքի կանգնեց խորհրդային բազմամիլիոն ժողովուրդը: Աշակերտներին պետք է հիշեցնել, որ իրենց պապերից ու հարազատներից շատերը փառքով վերադարձան: Օրինակներ է բերվում այն սպաներին ու բանակայիններին, որոնք շքանշաններով ու մեդալներով վերադարձել են, իսկ շատերը հերոսաբար ընկել մարտերում:

Կուրսկի շրջանում տեղի ունեցած ճակատամարտը Հայրենական մեծ պատերազմի և ամբողջ երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի մեծագույն ճակատամարտերից մեկն է:

Կուրսկի աղեղում ծավալվեցին դաժան մարտեր, որտեղ խորհրդային ժողովուրդը, նրա զինված ուժերը հասան վիթխարի պատմական հաղթանակի: Այդ ճակատամարտը որոշեց երկրորդ համաշխարհային պատերազմի հետագա ընթացքը ի օգուտ հակահիտլերյան կռալիցիայի:

Կուրսկի ճակատամարտում երկու կողմերից մասնակցել են չորս միլիոն մարդ, 69 հազար հրանոթ և ականանետ, ավելի քան 13 հազար տանկ և ինքնագնաց հրանոթ և մոտ 12 հազար

մարտական ինքնաթիռներ: Կուրսկի տակ գործում էր ավելի քան ֆաշիստական 100 դիվիզիա, որը կազմում էր խորհրդա-գերմանական ռազմաճակատում գործող դիվիզիաների ավելի քան 43 տոկոսը¹:

Կուրսկի աղեղում ծավալվեցին մինչ այդ չտեսնված տանկային և օդային մարտեր:

Չնայած ֆաշիստական հրամանատարության ձեռնարկած բոլոր միջոցառումներին՝ թաքցնելու հարձակման նախապատրաստությունը և հասնել հանկարծակի հարվածի, խորհրդային հետախուզությանը հաջողվեց բացահայտել թշնամու պլանները: Վիթսարի աշխատանք տարվեց խորհրդային Միության ռազմական հզորության ամրապնդման ուղղությամբ: 1943թ. հուլիսին խորհրդային բանակը հակառակորդին գերազանցում էր՝ անձնական կազմով՝ 1.2, հրանոթներով ու ականանետներով՝ 1.9, տանկերով ու ինքնագնաց հրետանիով՝ 1.7, մարտական ինքնաթիռներով՝ 3.4 անգամ²:

1943թ. հուլիսի 5-ի առավոտյան գերմանա-ֆաշիստական զորքերը հարձակման անցան:

Հարձակման առաջին օրը խորհրդային զորքերն այդ ճակատամարտում ոչնչացրին հակառակորդի 586 տանկ և 204 ինքնաթիռ: Դա Կուրսկի ճակատամարտի առաջին օրն էր և գերմանա-ֆաշիստական բանակի սև օրերից մեկը³:

Մարտերի ընթացքում խորհրդային զորքերը ջախջախեցին թշնամու 30 դիվիզիա, այդ թվում՝ 7 տանկային: Գերմանա-ֆաշիստական զորքերը կորցրեցին մոտ կես միլիոն զինվոր ու սպա, 1.5 հազար տանկ, 30 հազար հրանոթ, ավելի քան 3.7 հազար ինքնաթիռ⁴:

Կուրսկի հերոսական ճակատամարտի մասնակիցների շարքում խորհրդային բոլոր ժողովուրդների հետ միասին իրենց պատվավոր տեղն ունեն Լեռնային Ղարաբաղի քաջարի զավակները:

Ուսուցիչը պարտավոր է Կուրսկի ճակատամարտի համապատկերի վրա ներկայացնել Արցախի քաջարի զավակների հերոսական արարքները: Մասնավորապես ավիացիայի մարշալ Սերգեյ Խուդյակովին (Արմենակ Խամփերյանց): Նա ծնվել է Լեռնային Ղարաբաղի Մեծ Թաղլար գյուղում 1902թ.: Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին իսկ ամիսներին՝ 1941թ. հոկտեմբերի 29-ին, գնդապետ Ս.Խուդյակովին շնորհվել է ավիացիայի գեներալ-մայորի զինվորական կոչում: Թշնամու դեմ մղվող օդային մարտերում երևան է գալիս Խուդյակովի բացառիկ տաղանդը: 1943թ. փետրվարի 27-ին նրան շնորհվում է ավիացիայի գեներալ-լեյտենանտի զինվորական կոչում և նույն ժամանակ էլ նշանակվում է Արևմտյան ռազմաճակատի ռազմաօդային ուժերի հրամանատար: Այդ պատասխանատու պաշտոնում նա ցույց է տալիս արիության, հերոսության և օդային դժվար մարտեր վարելու բարձր վարպետություն, որի անունը սարսափ էր տարածում թշնամու վրա:

Նրա ղեկավարությամբ Արևմտյան ռազմաճակատի ռազմաօդային ուժերը փայլուն հաղթանակ են տանում Կուրսկի աղեղի օդային ահեղ ճակատամարտում, Վորոնեժի և տափաստանային ռազմաճակատներում, Դնեպրի համար մղված մարտերում, Յասսի-Քիշենյան ռազմագործողություններում⁵:

ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի նախագահությունն իր 1946թ. օգոստոսի 19-ի հրամանագրով Ս.Խուդյակովին շնորհում է ավիացիայի մարշալի զինվորական կոչում:

Երեք մեծ տերությունների՝ ԽՍՀՄ-ն, ԱՄՆ-ի և Մեծ Բրիտանիայի ղեկավարների Յալթայի կոնֆերանսում, 1945թ. փետրվարին, խորհրդային Միության կողմից կոնֆերանսի մասնակիցների թվում էր նաև ավիացիայի մարշալ Ս.Խուդյակովը⁶:

Չնայած նրա վերոհիշյալ բոլոր ծառայություններին, նա զրպարտվեց և դարձավ անձի պաշտամունքի գոհ:

Կուրսկի աղեղում մղվող կռիվների մասնակից էր Իվան Կոնստանդինի Շահումյանը: Նա ծնվել է 1913թ. Լեռնային Ղարաբաղի Մարտունու շրջանի Պառավաթումբ գյուղում: Երբ սկսվեց Մեծ Հայրենականը, Իվան Շահումյանը մտավ հարազատ երկրի պաշտպանների շարքերը:

¹ История второй мировой войны 1939-1945г., Москва, 1976, с. 178.

² „Вопросы истории“, N 8, 1983, с. 22.

³ Հայ ժողովուրդը Հայրենական մեծ պատերազմում (1941-1945), Երևան, 1954, էջ 253:

⁴ Курская битва, под ред. Паротькина И.В., Москва, 1970, с. 6.

⁵ Ղ.Մկրտչյան, Լեռնային Ղարաբաղը Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին, «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», հ. 1, Երևան, 1985, էջ 122:

⁶ Ա.Մալխասյան, Սովետական բանակի հայ գործիչները, Երևան, 1963, էջ 218:

1943թ. ամռանը 69-րդ դիվիզիայում մասնակցում է Կուրսկի աղեղի նշանավոր ճակատամարտին, ազատագրում է Դմիտրև-Լգովսկիի շրջանը և շարունակում հետապնդել թշնամուն: Այդ ժամանակ Իվան Շահումյանի ստորաբաժանումը պատասխանատու առաջադրանք է ստանում անցնել ֆաշիստների ստորաբաժանման թիկունքը և, հանկարծակի գործողություններ ծավալելով, խուճապահար անել նրանց: Երբ թշնամին խուճապի է մատնվում, հարձակման է անցնում ամբողջ դիվիզիան¹:

Երկու ժամ տևող համառ ձեռնամարտերից հետո դիվիզիայի ստորաբաժանումներն ազատագրում են Չիմլիշա խոշոր բնակավայրը: 69-րդ գվարդիական դիվիզիան, որի մեջ էր նաև Իվան Շահումյանի ստորաբաժանումը, հմտորեն 1943թ. օգոստոսին գետնացում են Սոմը և մոտենում Դնեպրին:

ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի նախագահությունը, բարձր գնահատելով ավագ սերժանտ Իվան Շահումյանի կատարած խիզախությունը, իր՝ 1943թ. հոկտեմբերի 30-ի հրամանագրով նրան շնորհեց Խորհրդային Միության հերոսի բարձր կոչում:

Կուրսկի տակ տեղի ունեցած հերոս մարտերի ակտիվ մասնակից էր նաև դարաբաղդի Պատկեն Սարգսյանը, որը ծնվել է Ստեփանակերտում, մինչև պատերազմն աշխատում էր կուսակցության շրջանային կոմիտեում որպես փճակագիր: Նա մասնակցել է Ստալինգրադը հիտլերականներից ազատագրելու մարտերին, դրանից հետո այն դիվիզիան, որի մեջ գտնվում էր նաև Պ.Սարգսյանը, շարժվում են դեպի Բելգորոդի շրջանը, այնուհետև մասնակցում Կուրսկի աղեղում տեղի ունեցած արյունահեղ մարտերին:

Այդ մարտերում Պատկեն Սարգսյանը ղեկավարում էր հրաձգային գնդի 299-րդ մարտկոցը²:

Նրանք խլում են թշնամական երկու «Վագր», ոչնչացնում մի ինքնագնաց հրանոթ, նրեր ավտոմեքենա, ավելի քան 100 ֆաշիստական զինվոր ու սպա: Սարգսյանի մարտկոցի մարտիկները ներկայացվում են պարգևատրման:

Պաշտպանական մարտերը շարունակվում են մինչև հուլիսի վերջը փոփոխակի հաջողություններով: Այնուհետև հակառակորդը ծնկի է բերվում և Բելգորոդը ազատագրվում է³:

1943թ. հուլիսի 12-ին Կուրսկի աղեղի հարավային շրջանում, Պրոխորովկայի մոտ, տեղի ունեցավ կատաղի մարտեր, որտեղ Վորոնեժի ռազմաճակատի զորքերը հզոր հակահարված հասցրին հարձակման անցած հակառակորդին:

Հակառակորդը չէր սպասում, որ Պրոխորովկայի ուղղությամբ կհանդիպի 5-րդ գվարդիական տանկային բանակին: Այդ դաժան տանկային մարտերում իր խիզախությամբ աչքի ընկավ Արցախի Գիշի գյուղի բնակիչ Եփրեմ Ղարիբյանը: Մի առիթով գեներալ Չերնյակովսկին ասել է. «Եթե մենք շատ ունենայինք այնպիսի հրամանատարներ, ինչպիսին Եփրեմ Ղարիբյանն է, այն ժամանակ մենք կլինեինք ոչ թե Վորոնեժի տակ, այլ Բեռլինում»:

Կիրովագրադի մոտ, երբ խորհրդային զորամասերը մարտեր էին մղում քաղաքի ազատագրման համար, Եփրեմ Ղարիբյանը առաջին գծում էր: Հակառակորդի արձակած արկերից խոցվեց Ղարիբյանի տանկը և այն անմիջապես վառվեց: Այդ ժամանակ էլ հերոսի մահով ընկավ տանկիստ մայրը Եփրեմ Ղարիբյանը: Նա թաղված է Միչուրին-Ռոգ գյուղի հյուսիս-արևմտյան մասում՝ եղբայրական գերեզմանոցում: Եփրեմ Ղարիբյանը կատարել է շուրջ 100 տանկային գրոհ, որոնց ընթացքում խփվել է հակառակորդի չորս տասնյակից ավելի տանկ: Այդ սխրագործությունների համար Ե.Ղարիբյանը պարգևատրվել է Լենինի, Կարմիր դրոշի և Կարմիր աստղի երկու շքանշաններով⁴:

Արցախահայության ներկա սերունդը իրավունք ունի հպարտանալ համերկրացի, ծնունդով Ռև գյուղից, Վլադիմիր Աբրահամի Հովհաննիսյանով:

Գվարդիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Աբրահամի Հովհաննիսյանը Օրյոլ-Կուրսկ աղեղում մղված մարտերի աչքի ընկած հերոսներից է: 27-րդ գվարդիական գնդի 2-րդ գումարտակի դասակներից մեկի հրամանատարն էր: 1943թ. հուլիսի 12-ին համառ մարտեր են սկսվում Օրյոլի մարզի շրջակայքում: Գվարդիայի լեյտենանտ Հովհաննիսյանն իր մարտիկների հետ մոտենում է գերմանական պաշտպանության առաջավոր գծին, հաղթահարում փշալարերի խիտ ցանցը և ներխուժում թշնամու խրամատները: Սկսվում են ուժեղ մարտեր, որի ընթացքում

¹ «Սովետական Ղարաբաղ», 2 մարտի, 1985:

² Г.Баталов, Киев, 1985, с. 10.

³ «Բանվոր», 25 ապրիլի, 1980:

⁴ «Սովետական Ղարաբաղ», 29 մայիսի, 1985:

Վ.Հովհաննիսյանի վեցյակը ոչնչացնում է թշնամու 63 զինվոր ու սպա և գերի վերցնում 18 հիտլերական: Այդ մարտում Վ.Հովհաննիսյանն ավտոմատի կրակով շարքից հանում է թշնամու 38 զինվոր ու սպա¹:

Օրյոլի մարզի Ուլյանովսկի շրջանի Բելի Վերլս գյուղը պաշտպանող գեմանական երկու վաշտ գնդացրային և ավտոմատային կրակով խանգարում էին մեր հետևակի առաջխաղացմանը: Գվարդիայի լեյտենանտ Վ.Հովհաննիսյանը որոշում է թշնամուն հարված հասցնել թիկունքից: Թշնամին շփոթվում է: Հիտլերականները կորցնում են 70 զինվոր ու սպա: Վ.Հովհաննիսյանի մարտիկները գրավում են մեկ հաստոցավոր գնդացի և երեք ավտոմատ: Առաջ շարժվելով՝ խիզախների յոթնյակը նռնակներով պայթեցնում է ռազամաթերքով բեռնված երկու ավտոմեքենա:

Ուլյանովսկի շրջանային կենտրոնի համար մղած մարտերում Վլադիմիր Հովհաննիսյանի ստորաբաժանումը ոչնչացնում է գերմանական 360 և գերի վերցնում 290 զինվոր ու սպա: Ինքն անձամբ ոչնչացնում է գնդացրային երկու կրակակետ և հակառակորդի մի քանի տասնյակ զինվոր ու սպա: Գվարդիայի ավագ լեյտենանտ Վլադիմիր Աբրահամի Հովհաննիսյանը զոհվում է Լյարաչև քաղաքի համար մղված մարտերում 1943թ. օգոստոսի 6-ին, մարտական առաջադրանք կատարելու ժամանակ:

Հայրենիքը բարձր գնահատեց Վ.Հովհաննիսյանի անձնուրաց, հերոսական սխրագործությունները: ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի նախագահության 1943թ. օգոստոսի 27-ի հրամանագրով նրան հետմահու շնորհվում է Խորհրդային Միության հերոսի կոչում:

Կուրսկի աղեղի շրջանում ծավալված մարտերին մասնակցում էր այն ժամանակ գնդապետ Համագասպ Բաբաջանյանը: Նրա տանկային բրիգադը Կուրսկի ճակատամարտին մասնակցում էր 1-ին տանկային բանակի կազմում: Բաբաջանյանի տանկային մարտերին մասնակցել են նաև մեր համակերպացիներ Տիգրան Թադևոսյանը և Վաղարշակ Աղաբեկյանը: Տիգրան Թադևոսյանը ծնվել է Մարտունու շրջանի Աշան գյուղում: Բելյայա-Ցերկով քաղաքի մոտ Տ.Թադևոսյանի տանկի անձնակազմը ոչնչացրեց 5 գնդացի, մի քանի հրանոթ և թրթուրների տակ ճզմեց տասնյակ ֆաշիստների: Այդ սխրագործության համար արժանացավ հայրենիքի պարգևին՝ «Խիզախության համար» մեդալին: Նա շատ մարտերի մասնակցեց ու հատկապես աչքի ընկավ Կուրսկի աղեղի մարտերի ժամանակ: Խիզախ տանկիստն այդ օրերին պարգևատրվեց «Լյարմիր դրոշի» շքանշանով: 1944թ. վերադարձավ տուն որպես 2-րդ կարգի հաշմանդամ²:

Վաղարշակ Աղաբեկյանը ծնվել է 1920թ. Մարտակերտի շրջանի Հաթերք գյուղում: Մասնակցել է Ստալինգրադի ճակատամարտին, մարտնչել Կուրսկ-Օրյոլ ուղղությամբ:

Կուրսկի աղեղում մղվող կատաղի կռիվների մասնագետների թվում էր Իսահակ Միրզոյանը, Մովսես Օհանյանը, Նիկոլայ Ղուկասյանը:

Իսահակ Միրզոյանը ծնվել է Ասկերանի շրջանի Խնձրիստան գյուղում: Կուրսկի մարտերում ցուցաբերած քաջության ու խիզախության համար գվարդիայի կապիտան Իսահակ Միրզոյանը պարգևատրվել է «Լյարմիր աստղ» և «Հայրենական պատերազմի» առաջին աստիճանի շքանշաններով³:

Մովսես Օհանյանը ծնվել է Մարտակերտի շրջանի Վաղուհաս գյուղում: Նա մասնակցել է հյուսիսային Կովկասի Դոնի Ռոստովի և Կուրսկի աղեղի ճակատամարտերին:

Նիկոլայ Ղուկասյանը ծնվել է Հադրութի շրջանի Ծամձոր գյուղում: Նրա մարտական ուղին սկսվեց Բելոռուսիայից, անցավ Կուրսկ-Օրյոլ աղեղով, Կալինգրադով: Ն.Ղուկասյանը մասնակցել է նաև Բելոխի գրավմանը: Կուրսկի ճակատամարտում ցուցաբերած քաջության և խիզախության համար Նիկոլայ Ղուկասյանը պարգևատրվել է «Փառքի» 3-րդ աստիճանի շքանշանով: Խիզախ մարտիկը ակտիվ մասնակցություն է ունեցել Քյոնիսբերգի գրավման մարտերին և պարգևատրվել «Մարտական ծառայությունների համար» և «Քյոնիսբերգի գրավման համար» մեդալներով:

Երբ հայրենի հողն ազատագրվում է թշնամուց Նիկոլայ Ղուկասյանը վերադառնում է հայենի գյուղը և անցնում խաղաղ աշխատանքի⁴:

¹ Գիրք հերոսների մասին, Երևան, 1964, էջ 290:

² «Մովսեսյան Ղարաբաղ», 16 մայիսի, 1985:

³ Նույն տեղում, 6 հունվարի, 1985:

⁴ «Կոլտնտնական», 22 ապրիլի, 1985:

Անդրանիկ Աբրահամի Ղազարյանը ծնվել է Լեռնային Ղարաբաղի Շուշի քաղաքում 1904թ.:

Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին մասնակցել է մի շարք ճակատամարտերի, բայց հատկապես աչքի է ընկել Կուրսկի աղեղում: 1942թ. հոկտեմբերին նշանակվում է 74-րդ հրաձգային դիվիզիայի հրամանատար: 1943թ. ձմռանը Կուրսկի աղեղում նրա դիվիզիան փայլուն կերպով կատարում էր իր առաջ դրված խնդիրները: 1943թ. փետրվարին Ղազարյանին շնորհում են գեներալ-մայոր կոչումը¹:

Դիվիզիայի մարտական գործողությունները հմտորեն ղեկավարելու համար 1943թ. նրան շնորհվեց «Կարմիր դրոշի» շքանշանը:

Կուրսկի ճակատամարտում հետ մղելով հիտլերյան հետևակի և 150 տանկի գրոհները, մեծ կորուստ պատճառում թշնամուն²:

Կուրսկի ճակատամարտին վերոհիշյալներից բացի մասնակցել են շատ դարաբաղցիներ, որոնց սխրագործություններով դաստիարակվել են մի քանի սերունդներ: Կուրսկի մոտ գերմանա-ֆաշիստական զորքերի ջախջախումն ուներ միջազգային խոշորագույն նշանակություն: Այն ավելի բարձրացրեց Խորհրդային Միության հեղինակությունը: Գերմանական զորքերի գլխավոր խմբավորման ջախջախումը Կուրսկի շրջանում հող է պատրաստել Խորհրդային զորքերի հաջող հարձակողական գործողությունների համար, որոնց նպատակն էր գերմանացիներին դուրս քշել երկրից և հասնել վերջնական հաղթանակի:

Պատմության ուսուցիչներին պարտքն է ցույց տալ, որ բոլոր ժամանակներում արցախյան զինվորի փառքը հանուն գոյատևման և անկախության համար մղված մարտերում անմահ է:

Ներկայումս Բաքվից մշտապես հնչեցվող սպառնալիքների պայմաններում, Հայրենական մեծ պատերազմում արցախահայության հերոսական դրվագներով մատաղ սերնդին դաստիարակելն ունի կարևոր նշանակություն:

Մերկացնելով թուրքերի կեղծիքները, սերտելով նախանցյալ ժամանակների հերոսական դասերը՝ արցախահայության ներկա սերունդն առավել վճռական է դառնում պաշտպանելու հող հայրենիքն, կերտելու ԼՂՀ լուսավոր ապագան:

Патриотическое воспитание учащихся на уроках истории в 9-ом классе на примерах участия арцахцев в Великой Отечественной войне
(Курская битва)

А.А.Касян

Резюме

Для армянского народа XX век сыграл существенную роль в воспитании подрастающего поколения в духе патриотизма. Во время Великой Отечественной войны в борьбе против фашизма арцахское армянство проявило отвагу и стойкость духа. Воспитанное на их примере поколение в годы Арцахской войны ничем не уступило своим предшественникам. Родную землю защитили по заветам отцов и дедов.

The scraps of Artsakh participation in the Second World War
(according to the specimen of Kursk battle) for the patriotic upbringing of the 9th grade learners

A.A.Kasyan

Summary

The 20th century had a great role in the patriotic upbringing of the younger generation. During the Great Patriotic war fighting against the fashism people of Artsakh showed immense courage and strenght. Following

¹ „Советский Карабах”, 15 мая, 1984.

² Գիրք հերոսների մասին, էջ 54:

their sample our people didn't fall behind their ancestors, during the Artsakh struggle. They protected their matherland according to the traditions of the older generation.

ԱՐՑԱՍԻ ԴԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ АРЦАХСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

1(25) 2012

ՀՏԴ 371.31:325

Պատմություն

«16-19-ՐԴ ԴԱՐԵՐԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ-ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ»
ԹԵՄԱՅԻ ԴԱՍԱՎԱՆԴՈՒՄԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Ա.Բ.Առստամյան

Ազգային դպրոցը դա կրթական օջախ է, որի խնդիրը ոչ միայն կրթելու, ուսուցանելու և դասավանդելու գործառնությունն են, այլև ազգային արժեքների պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին, ազգային գաղափարախոսության մշակումը: Պետության և ազգի անվտանգության ապահովման ու հզորացման գործում գերակա խնդիր է դառնում պետական մտածելակերպ ունեցող և ապագայի մարտահրավերներին դիմակայելու պատրաստ մարդու ձևավորումը¹: Հայոց պատմությունը ուսումնական այն առարկաներից է, որի ընթացքում ոչ միայն ուսումնասիրվում է հայրենիքի պատմությունը, այլև ուսուցչի հմտությունների շնորհիվ սովորողների մոտ ձևավորվում է ազգային մտածողություն: Հայոց պատմությունը դասավանդող ուսուցիչը պետք է հստակ գիտակցի պատմության դասին ներկայացվող պահանջները՝ հայեցի դաստիարակություն, ազգային և համամարդկային արժեքների հաղորդում, պետական մտածողություն, պետականամետ կողմնորոշում:

Ազգային-ազատագրական պայքարը բովանդակող թեմաները կարևոր տեղ են գրավում հայոց պատմության դասավանդման գործընթացում: Այս թեմաների մատուցման ժամանակ ուսուցչից պահանջվում են յուրօրինակ մանկավարժական հմտություններ, մասնագիտական բարձր կարողություններ: Ուսուցիչը պետք է գիտակցի որ իր խնդիրը միաժամանակ՝ աշակերտների մոտ խոր հայրենասիրության սերմանումն է, անցյալի փորձից պատմական դասեր քաղելու գիտակցումը:

Հայոց պատմության դասին ազատագրական պայքարն ընդգրկող թեմաները պետք է ներկայացնել այնպես, որ սովորողները համակվեն բոլոր հայրենասիրության, ազգապաշտության խորը զգացումներով, միաժամանակ կարողանան ամբողջական ընկալել պատմական իրադարձությունների պատկերը, տիրապետեն փաստերին, կարողանան քննության ենթարկել դրանք, հստակ ընկալեն դեպքերի ժամանակագրական սահմանները, վեր հանեն տվյալ ժամանակաշրջանի ազատագրական շարժման առանձնահատկությունները, կարողանան իրար համադրել դրանք և համեմատականներ անցկացնել տարբեր ժամանակաշրջաններում ազատագրական շարժումների միջև, վեր հանեն պայքարը պայմանավորող ներքին և արտաքին գործոնները, պատճառահետևանքային կապերը, պայքարի արդյունքները, դատել ձեռքբերումների ու կորուստների մասին, կատարել համապատասխան եզրահանգումներ: Դասի ընթացքում ուսուցիչն օգտագործում է այն բոլոր հնարավոր միջոցներն ու մեթոդները, որոնք բարենպաստ պայմաններ են ստեղծում, որպեսզի բոլոր սովորողներն անմիջապես ուսուցման պրոցեսում յուրացնեն ուսումնասիրվող առարկայի հիմնական դրույթները²:

Հանրակրթական դպրոցի 11-րդ դասարանի «Հայոց պատմության» թեմատիկ ծրագրով ընդգրկված են հայ ազգային- ազատագրական շարժումները 16-19-րդդ. առանձին 3 գլուխներով: Սույն հոդվածում փորձել ենք անդրադառնալ 16-19-րդդ. ազգային-ազատագրական շարժումների պատմության լուսաբանման մի քանի հարցերի և ուսուցչի կողմից դրանք ներկայացնելու

¹ Պատմություն, հասարակագիտություն, Ուսուցիչների 5-օրյա վերապատրաստումների պլան և նյութեր, Եր., 2007, էջ 6:

² *Школа Педагогика, под ред. П.И.Пидкасистого, М., 1998, стр.304:*